

Tööandjate manifest 2022

Aeg on olla ajast ees

Kriisiderohkel ajastul on olulisem kui kunagi varem, et Eesti riik oleks juhitud strateegiliselt ja vastutustundlikult, seistes Eesti inimeste ja ettevõtete heaolu kasvu eest nii praegu kui ka tulevikus.

Tööandjate manifest 2022

„Muutuvas maailmas võidab see, kes maailmaga koos käib, käib natukene kiiremini kui maailm. Jõuab maailmast ette, oskab ette näha neid probleeme, neid küsimusi, neid lahendusi, mida elu talle seab.“

Lennart Meri
Eesti Vabariigi
president 1992-2001

TÖÖANDJAD

AEG ON OLLA AJAST EES!

Kiirete muutuste ajastul sõltub Eesti inimeste heaolu sellest, kui kiiresti suudame uute tingimustega kohaneda ja kriisideks valmis olla. Just seda tahavad Tööandjate Keskliidu liikmed ehk Eesti suurimad tööandjad ja erialaliidud värske tööandjate manifestiga poliitikutele, ettevõtjatele ja kogu Eesti rahvale südamele panna.

Ehkki kriisid on rasked, näevad tööandjad neis ka võimalust vajalike ümberkorralduste elluviimiseks, et senisest tugevamalt edasi minna. Tulevik ei pruugi olla meie kätes, aga mida süsteemsemalt ja strateegilisemalt tegutseme, seda paremini oleme selleks valmis.

Tööandjate manifesti rõhuasetuste ja ettepanekute eesmärk on üks – kasvatada Eesti inimeste heaolu.

KAI REALO

Ragn-Sells Eesti AS,
Eesti tööandjate keskliidu
volikogu esinaine

Igaüks meist vastutab

2023. aasta 5. märtsil toimuvad järgmised riigikogu valimised. Seega on praegu sobiv hetk tuletada meelde vastutust. Seda vastutust, mille poliitikut riigikogusse kandideerides Eesti ja Eesti inimeste ees võtavad. Valijale rõhutame aga tema valiku ja hääle kaalukust, sest igaühest meist sõltub, mil moel Eesti tulevikuks valmis on.

Eesti elu kujundamises löövad manifesti koostades kaasa ka tööandjad. Me teame, kui oluline on strateegiline lähenemine ja juhtimine. Olulise eristamine ebaolulisest. Ambitsioonikate eesmärkide sõnastamine, selge tööplan, ressursside eraldamine ja vastutuse võtmine. Süüdlaste ja vabanduste asemel lahenduste otsimine. Nii saavad asjad tehtud. Seda ootame ka Eesti riigi juhtimises.

Tööandjate manifesti rõhuasetuste ja ettepanekute eesmärk on üks – kasvatada Eesti inimeste heaolu. Selle saavutamiseks selgitasid tööandjad välja mitme valdkonna probleemid ja lahendused, mis toetuvad neljale sambale.

TÖÖANDJATE SÕNUM ERAKONDADELE JA RIIGIJUHTIDELE:

- 1. Eesti riik vajab pika vaatega strateegilist juhtimist.**
- 2. Heaolu kasvu toob majanduse tootlikkuse ja lisandväärtuse kasvatamine.**
- 3. Hästi elame vaid tarkade ja tervete töötajatega.**
- 4. Targalt juhitud rohepööre avab majanduses uusi võimalusi.**

SISUKORD :

I	Eesti riik vajab pika vaatega strateegilist juhtimist	9
	Strateegiline ja süsteemne visioonide elluviimine	
	Atraktiivne maksukeskkond	
	Ettevõtjasõbralik majandusruum	
	Riigireformi taaskäivitamine	
II	Heaolu kasvu toob majanduse tootlikkuse ja lisandväärtuse kasvatamine	17
	Innovatsioon kui parim investeering tootlikkuse kasvuks	
	Innovatsiooni ökosüsteemi riiklik juhtimine	
III	Hästi elame vaid tarkade ja tervete töötajatega	21
	Paindlik tööturg	
	Kvaliteetne haridus	
	Hoitud tervis	
IV	Targalt juhitud rohepööre avab majanduses uusi võimalusi	37
	Rohepööre vajab terviklikku tegevuskava	
	Konkurentsivõime kui rohepöörde võtmeküsimus	
	LISA: Tööandjate ettepanekud ettevõtjatele ja töötajatele	41

Eesti Tööandjate Keskliit ühendab endas peamisi majandusharuliite ja paljusid Eesti suurettevõtteid. Kokku esindab liit otse ja läbi haruliitude rohkem kui 2000 Eesti ettevõtet, mis on omakorda tööandjaks 250 000 töötajale. Liit on apoliitiline mitteriiklik organisatsioon.

Tööandjate manifest 2022

I Eesti riik vajab pika vaatega strateegilist juhtimist

Eesti on saatusekaaslastega võrreldes silmapaistvamalt hakkama saanud, kuid senise edu jätkumine ei ole avatud maailmas tegutsedes paratamatu. Kui me ei arenda oma tugevusi, siis me ei tammu paigal, vaid kaotame teistega võrreldes.

Selle proovikivi ületamine nõuab aga riigijuhtidelt strateegilisemat juhtimist, mille puhul tehtavad otsused ja algatused ületaksid nelja-aastast valimistsükli. Otsuste hindamiseks ei tuleks sealjuures kasutada skaalat „populaarne/ebapopulaarne“, vaid „vajalik/ebavajalik“ just pikaajaliste eesmärkide täitmise seisukohalt.

Viimased kriisid on lühinägeliku ja nõrga eestvedamise tagajärjed teravalt esile toonud – pandeemia paljastas vinduvad puudujäägid tervishoius, energeetikas ja riigijuhtimises ning samal moel süvenevad kriisid nii hariduses kui ka tööjõuturul. Need on otsustamatuse silmapaistvad sümptomid.

Eesti siht peab olema piirkonna kõige konkurentsivõimelisema ettevõtluskeskkonna loomine atraktiivse maksusüsteemi, usaldusväärse õigusraumi, mõistlike energiahindade ja töökate inimestega. Eesti peab olema riik, mis meelitab, mitte ei tõrju uusi investeeringuid.

Eesti konkurentsieelis on olnud õhuke ja tõhus riik. Selle eelise säilitamiseks peab aga jätkuma riigireform, sest selle senise tegevuskava ambitsiooni- kus ning saavutatu ei ole piisav. Avalikus sektoris peab enne iga lisaraha eraldamist küsima, mida on tehtud avaliku teenuse või organisatsiooni efektiivsemaks muutmiseks ning millist lisaväärtust see täiendav kulu Eesti rahvale toob.

Eesti riigi eelis peab olema nutikas riik ehk lihtsad riigi pakutavad teenused, mis arenevad ja kasutavad ära tehnoloogia võimalusi ning mille kasu on selge nii ettevõtetele kui ka kodanikele. Lihtsas riigis on halduskoormus ettevõtjale väike ja põhjendatud ning algab sellest, et ressursse raiskav bürokraatia juuritakse välja. Nutikas riik tähendab, et seadusandlus soodustab, mitte ei pidurda ettevõtlust.

II Heaolu kasvu toob majanduse tootlikkuse ja lisandväärtuse kasvatamine

Kohati tundub, et oleme ühiskonnas justkui unustanud, et riigi ja ta elanike heaolu kasvab ettevõtlikkuse, mitte maksude tõstmise või riigi jagatud abi kaudu. Riigiabi ei ole olemas. See on lihtsalt meilt – töötajatelt ja tööandjatelt – maksude abil kokku kogutu või tulevastelt põlvkondadelt laenatu ümber jagamine.

Nii kodaniku kui ka riigi heaolu kasvu eeldus on palgakasv, sest Eesti maksulaekumistest 80% on seotud palkadega. Palgakasvu eeldus on aga ettevõtete lisandväärtuse ja tootlikkuse kasv, mida omakorda veab innovatsioon. Üksnes kasvava tootlikkusega ettevõtted suudavad kasvatada oma töötajate palka ja omanike tulusid.

Eesti riik on defineerinud oma heaolu kasvu suunad strateegias „Eesti 2035“, mis kirjeldab 27 olulist muutust erinevates valdkondades, mida kodanikud vajavad. Olgu need sündivuse soodustamine või haridusse investeerimine, rahva tervis või kiire internet – kõik need nõuavad riigilt kümneid kuni sadu miljoneid eurosid investeringuid.

Neid investeringuid saame aga teha vaid siis, kui riigieelarve kasvab. Riigieelarve kasvu eeldus on majanduse tootlikkuse ja lisandväärtuse kasv, mida veavad innovaatilised ettevõtted. Strateegiliselt ja targalt käituva riigina peab Eesti inimeste heaolu saavutamiseks fookusesse võtma majanduse lisandväärtuse kasvu ja seda soodustavate investeringute suurendamise.

Eesti ettevõtted on viimased kümme aastat olnud keskmise tootlikkuse lõksus, jäädes Euroopa keskmisele alla viiendiku võrra. Samas näeb visioonidokument „Eesti 2035“ ette, et ettevõtlus areneb järgmistel

aastatel innovaatisemaks senisest kaks korda kiiremas tempos ja ületab peagi Euroopa keskmist.

Selline arenguhüpe on võimalik, aga see ei juhtu iseenesest ja vajab lisaks ettevõtjate pingutustele ka otsustavust ning tuge riiklikul tasemel.

III Hästi elame vaid tarkade ja tervete töötajatega

Majanduse moodustavad inimesed ja eduka majanduse alus on tööturu vajadustele vastav tööjõuturg. Eesti on aga juba mõnda aega demograafilises kriisis, kus tööturule siseneb aasta-aastalt vähem inimesi ja ülalpeetavate arv kasvab. Tööjõupuudus on viimastel aastatel olnud üks peamine ettevõtete arengut pidurdav tegur.

Kui madalama kvalifikatsiooniga esmatasandi töötajate puudust leevendab digitaliseerimine ja automatiseerimine, siis palju keerulisem probleem on üha süvenev erialaoskustega spetsialistide puudus. Ettevõttel võib küll olla nüüdisaegne tehnoloogia, aga pole neid, kes suudaks seda juhtida.

Kui lühiajaliselt tooks leevendust välistööjõu ulatuslikum kaasamine, siis tuleviku jätkusuutlikkuse seisukohalt tuleb Eestis haridussüsteem ja kutseõpe ümber korraldada ning tagada toimiv ümberõpe töö kaotanud inimestele. Eestis pakutava hariduse kvaliteet on meie majanduse tuleviku võtmeküsimus.

Samuti vajab muutusi tööseadusandlus, sest uued põlvkonnad näevad tööd ja töötamist senisest erinevalt. Paindliku töösuhte seadustamine võimaldaks kaasata tööturule rohkem inimesi ja tagaks töölepingu alusel sotsiaalsed garantiid ka sellele osale töötajatest, kes praegu töötavad teiste lepinguvormide alusel.

Elanikkonna vananemise tõttu on oluline inimeste tööjõuturul aktiivsena hoidmine ka vanemas eas. Seda saab teha aga vaid siis, kui kasvab tervena elatud aastate arv. Meditsiinisüsteemi koormust ja ka lihtsama ravi piiratud kättesaadavust arvestades peab riik soodustama tööandjate panustamist töötajate tervise parendamisesse.

Eesti on üks suurema tööhõivega riike Euroopas, aga kui tahame olla kasvava majanduse ja heaoluga riik ka tulevikus, on selleks vaja paindlikke regulatsioone, täiendavaid töökäsi ning pikaajalist plaani, mil moel tagada piisavalt tarka tööjõudu.

IV Targalt juhitud rohepööre avab majanduses uusi võimalusi

Võitlus kliimamuutuse mõjude vähendamise ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamise eest on meie põlvkonna üks olulisemaid katsumusi. See on mitmetahuline, pikaajaliste mõjudega ja globaalseid kokkuleppeid nõudev küsimus, mida ei saa edukalt lahendada pelgalt kohalikul tasandil. Seepärast on mõistlik, et Eesti panustab aktiivselt rahvusvaheliste kokkulepete, eelkõige Euroopa Liidu ühiste poliitikate kujundamisel.

Paljudel keskkonna ja kliimavaldkonna teemadel on aga Eesti teiste Euroopa riikidega võrreldes olnud nii passiivne, et mitu Euroopa Liidu direktiividest tulenevat nõuet tabavad Eesti inimesi ja ettevõtteid ootamatult. Et need probleemid on keerulised ning vastutus erinevate ametkondade vahel killustatud, siis räägivad poliitikud neist pigem loosungite keeles ega mõista ettevõtjate eest seisvate proovikivide kompleksust.

Rohepöörde alustamisega jääme Eestis kümmekond aastat hiljaks ja seetõttu tuleb Eesti elanikel rahuliku suunamuutmise asemel nüüd Euroopa nõuetele vastamiseks teha sisuliselt kannapööre mitmeski valdkonnas. See mõjutab aga valusalt nii ettevõtteid kui ka kodanikke. Rohepööre ei ole teostatav vana majanduse mudelitega jätkates. See tähendab, et rohepööre ei ole evolutsioon, vaid revolutsioon. Sellega edu saavutamiseks tuleb muuta rohkem kui Eestis üldsus praegu tajub.

Tööandjad mõistavad, et kestlik ärimudel on konkurentsieelis. Samas pole muutused lihtsad, kui puudub vajalik tehnoloogia, piisav nõudlus või õigete oskustega inimesed. Targalt läbi viidud rohepööre peab arvestama ka Eesti ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet.

Selleks, et rohepööre ei osutuks šokiks, millest toibumine võtab aastaid, on vaja riigipoolset koordineeritud ja tasakaalukat juhtimist.

I Eesti riik vajab pika vaatega strateegilist juhtimist

Eesti siht peab olema piirkonna
kõige konkurentsivõimelisema
ettevõtluskeskkonna loomine.

STRATEEGILINE JA SÜSTEEMNE VISIOONIDE ELLUVIIMINE

Riigil on kohati liiga palju arengukavasid, aga strateegiliste eesmärkide täitmise järjepidevus ja süsteemsus jätab soovida. Kui oleme kulutanud palju aega ja saanud arengudokumendile ühiskonnas nii laiapõhjalise toetuse nagu näiteks „Eesti 2035“ puhul, tuleb see ka ellu viia. See annab investorile ja elanikele pikaajalisteks otsusteks kindlustunde. Riigi arenguks vajalikke reforme ei saa tehtud, kui tegeletakse vaid päevakajaliste probleemidega ja kui valitsuses puudub ühtne juhtimine ning koostöö.

Maksukoormust
ei tohi tõsta.

AIN
HANSCHMIDT

AS Infortar,
Eesti tööandjate keskliidu majanduse
ja maksude töörühma juht

Ettevõtjatena peame ülioluliseks küsimust, kuidas muuta Eesti ettevõtluskeskkond nii konkurentsivõimeliseks, et see laseks meil Ida-Euroopa sisetulekute tipust liikuda edasi Lääne-Euroopa tippude hulka. Erksa Eesti kuvandi elluviimiseks ei saa enam loota ainult juhuslikele muudatustele, vaid peame otsustavalt piirama halduskoormust, otsima võimalusi loodusvarade targaks majandamiseks, soodustama innovatsiooni ning rakendama strateegilist juhtimist. Eesti elu kujundamises löövad manifesti koostades kaasa ka tööandjad. Me teame, kui oluline on strateegiline lähenemine ja juhtimine. Olulise eristamine ebaolulisest. Ambitsioonikate eesmärkide sõnastamine, selge tööplaan, ressursside eraldamine ja vastutuse võtmine. Süüdlaste ja vabanduste asemel lahenduste otsimine. Nii saavad asjad tehtud. Seda ootame ka Eesti riigi juhtimises.

Tööandjate manifesti rõhuasetuste ja ettepanekute eesmärk on üks – kasvatada Eesti inimeste heaolu. Selle saavutamiseks selgitasid tööandjad välja mitme valdkonna probleemid ja lahendused, mis toetuvad neljale sambale.

ATRAKTIIVNE MAKSUKESKKOND

Peame tegema kõik, et hoida Eesti majanduses seda, millega on hästi – lihtne maksusüsteem, stabiilne ettevõtluskeskkond ning haritud ja ettevõtlik rahvas. Samas aga peame otsima uusi konkurentsieeliseid ja pakkuma ettevõtlikele inimestele investeerimiskindlust. Riiki toovad jõukust juurde välisinvesteeringud, kaupade ja teenuste eksport ning suurem lisandväärtus. Maksukeskkond peab seda soodustama, mitte pidurdama.

Maksukoormust ei tohi tõsta

Eesti maksukeskkonna atraktiivsus on rahvusvahelistes edetabelites maailma tipus. See on oluline konkurentsieelis, mida ei tohi kergekäeliselt hävitada. Vastutustundlik riigieelarve on maksude mündi teine pool. Eelarve on selleks, et kulusid juhtida. Ootame valitsuselt stabiilsust ja eelarvedistsipliini. Maksukoormuse suurendamine ja laenuraha kasutamine jooksvateks kuludeks on mõistetamatu ajal, mil palgad ja eelarvetulud kasvavad ligi 10% aastas. Me pole seni näinud ka maksudebatile eelnevaid mõjuanalüüse, küll aga palju soovmõttlemist ja populismi.

Maksukoormuse ja laenude teenindamise muudab üha raskemaks tööealise elanikkonna vähenemine ja halastamatu kiirusega kasvav ülalpeetavate arv. Lisaks on raskeid maksumuudatusi tulemas väliskeskonna survele, näiteks Euroopa rohepöördega seotud regulatsioon või OECD tulumaksumiinimumi kokkulepe.

Nii rahastuse kui ka inimeste hoiakute muutmiseks on oluline suurendada inimeste omaosalust sotsiaalsete teenuste rahastamisel. See puudutab näiteks kogumispensioni, haridust ja tervisekindlustust. Tuleb luua stiimulid ja kaotada takistused tööandjate vabatahtlikuks panustamiseks näiteks tööandjapensionide loomisel, tervise edendamisel ja inimeste haridusse panustamisel.

Maksupoliitikas ei tohi korrata aktsiisimaksudega tehtud vigu, kus maksu määrade kõrgele tõstmine tekitas piirikaubanduse, mis viis müügi- ja maksutulu naaberriikidesse. Aktsiisid ja maksud peavad olema meie lähimate naabritega alati konkurentsivõimelised.

Ümberjagamise asemel tuleb fookus seada lisandväärtuse suurendamisele

Iga erakorraline pensionitõus või töötutoetuse suurendamine tähendab, et muid avalikke teenuseid tuleb koomale tõmmata. Ka ettevõtete kasumile suunatud maksutõus vähendab raha palga maksmiseks ja pärsib motivatsiooni ettevõtlusega tegeleda ning töökohti luua. Vähemkindlustatud inimese aitamiseks on jätkusuutlikum nende konkurentsivõime suurendamine, parandades liikumisvõimalusi või tõstes kvalifikatsiooni. Parim sotsiaalpoliitika on tark majanduspoliitika.

ETTEVÕTJASÕBRALIK MAJANDUSRÜÜM

Konkurentsivõimelise hinnaga energia on ettevõtlusele kriitilise tähtsusega

Energiakriis on tõestanud, et mitmekesine energiakandjate pakumine ja mõistlik hinnatase on nii elanikele kui ka ettevõtlusele elutähtis küsimus. Meie võrguühendused naaberturgudega peavad paranema, aga Eestil peab olema ka endal võimekus vajalikul määral energiat toota.

Energia varustuskindluse ja konkurentsivõimelise hinnataseme tagamiseks tuleb tegeleda nii taastuenergia tootmise suurendamise kui ka juhivate tootmisvõimsuste ja salvestustehnoloogiate arendamisega. Seejuures tuleb arvestada ka kohaliku energiaressursi kättesaadavust, et tagada Eesti ettevõtete rahvusvaheline konkurentsivõime. Börsireeglite ja turukorralduse kitsaskohad tuleb kiirelt ära parandada, samuti kiirendada planeeringute ja mõjuanalüüside menetlusprotsesse.

Tööandjad ootavad riigilt kõlavate loosungite asemel selget plaani, kuidas soodustatakse uute tootmisvõimsuste rajamist, mis tagaks ettevõtjatele mõistliku hinnaga energia aasta ringi.

Suurendada tuleb Eesti avatust välismaailmale

Eesti on liiga väike, et loota majandusarengus vaid siseturule. Konkurentsivõime suurendamiseks peame arvestama ka häid välissuhteid ja -turge. Vajame hädasti välistalente ja -investeeringuid, mille nimel võitlevad kõik arenenud riigid. See eeldab, et Eesti riigi rahvusvaheline maine on laitmatu ja edumeelne. Eesti peab olema avatud ja usaldusväärne riik, mille majandus- ja õiguskeskkond on lihtne ning ennustatav. Loomulikult vajame nutikate inimeste ja targa raha siia jõudmiseks häid rahvusvahelisi ühendusi ning atraktiivset elukeskkonda.

Kohalikud omavalitsused peavad olema huvitatud ettevõtluse arendamisest

Uute investeeringute ja tootmisüksuste toomine Eestisse on muutunud üha keerulisemaks. Soovitame muuta kohalike omavalitsuste tulubaasi selliselt, et see sõltuks otsesemalt ettevõtlusest või töökohtadest omavalitsuses. Samuti soovitame luua omavalitsustes taluvushuvi suurendamiseks kompensatsioonimeetmed, et huvi ettevõtlust arendada oleks suurem. Ettevõtluskeskkonna arendamise saab määratleda kohalike omavalitsuste kohustusliku ülesandena ka kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses. Kohalikud elanikud ja omavalitsuste juhid peavad aru saama, et nende avalike teenuste rahastus sõltub sellest, kui palju omavalitsuses majandustegevust on.

Nutikamalt korraldatud riigihanked

Eesti riik teeb igal aastal mitme miljardi euro väärtuses riigihankeid, mis on oluline tööriist majanduskeskkonna kujundamisel ja riiklike strateegiate täitmisel. Teeme ettepaneku otsida koostöös ettevõtlusorganisatsioonidega võimalusi mitmeaastaste hangete indekseerimiseks või muudeks paindlikeks lahendusteks suuremate hinnakõikumistega toimetulekuks. Samuti tuleks riigihangetes arvestada innovaatsilisuse ja kestlikkuse kvalitatiivseid kriteeriumeid ning toote või teenuse terve elukaare maksumust.

Lua taristule ja riiklikeks investeeringuteks pikem plaan

Terviklikult läbiviidud riiklikud investeeringud aitavad saavutada nii jätkusuutlikkuse eesmärgi kui ka märgatavalt suurendada kohalikku konkurentsivõimet, samuti luua töökohti kodu lähedale. Seetõttu peab taristu planeerimine arvestama majandusarengu vajadusi ehk nii välisühendusi, sidet, energiavõrku kui ka kohalike omavalitsuste soove. Ka muudeks riiklikeks investeeringuteks tuleb teha pikaajaline plaan. See annab elanikele ning ettevõtjatele selge perspektiivi ja loob eeldused kontratsükliks investeerimiseks.

Loodusvarade tark ja jätkusuutlik kasutamine

Eestlaste ühise vara kasutamiseks peab olema läbimõeldud strateegia ja selged reeglid. Kõikvõimalike piirangute seadmisel tuleb arvestada, et kõige enam mõjutab see väljaspool tõmbekeskusi asuvaid ettevõtteid ning maapiirkondade töökohti. Neid tagajärgi ei tohi regulatsioonide ja kitsenduste kehtestamisel arvestamata jätta. Peame säilitama nii Eesti metsarohkuse kui ka autonoomsuse seda jätkusuutlikult majandada.

Oluliste otsuste juurde tuleb kaasata eksperte ja ettevõtjaid

Valitsused ei saa majandusala ekspertiisi kasutamata inimeste heaolu parandada ega säästva arengu eesmärgi saavutada. Majandus-eksperte ja ettevõtlusorganisatsioone tuleb kaasata nii maksudebatti, majandusarengut puudutavate eelnõude koostamisse, Euroopa raha planeerimisse, arengukavade kui ka riigieelarvestrateegia koostamisse. Pelgalt poliitiline kokkulepe koalitsioonilepingus ei tohiks vabastada poliitikuid sisulisest debatist ega mõjude analüüsist.

RIIGIREFORMI TAASKÄIVITAMINE

Viiimaste aastate kriisid ja poliitiline ebastabiilsus on riigivalitsemise reformid tagaplaanile jätanud. Puudub selge visioon, tööplaan ja eestvedaja. Arvestades pingestuva olukorraga tööturul, majanduses ja riigieelarveliste kohustuste täitmisel, on järgmisel valitsusel moraalne kohustus riigireformidega edasi tegeleda.

Riigireformi fookuses peab olema teenuste ja funktsioonide terviklik moderniseerimine. Teenuste arendamisel tuleb jätkata automatiseerimise, digitaliseerimise ja andmete kasutamisega. Valitsemisüksuste konsolideerimine ja teenuste erasektorile delegeerimine peab parandama teenuste kvaliteeti ning vähendama tööjõumahukust.

Eesti valitsussektor on riikide võrdluses keskmisest õhem, kuid arenguruumi on meilgi. Eelmises manifestis soovitasime võtta eesmärgiks ametnike arvu vähendada ca 3000 võrra aastas, kuid vahepeal on avaliku sektori töötajate arv ja osakaal hõives hoopis kasvanud. Väheneva tööealise elanikkonnaga riigis ei ole paisuva ametnikkonna ülalpidamine jätkusuutlik.

Ootame valitsuselt produktiivsust vähendava seadusandluse ja regulatsioonide tulva vähendamisel. Taaskäivitada tuleks nullbürokratia projekt, mille tulemusel jääks ettevõtjatel rohkem aega lisandväärtuse suurendamiseks. Hiiliv ülereguleeritus kähkustab ettevõtlust ja muudab riigipidamise kallimaks.

Administratiivset koormust saab oluliselt vähendada ka Euroopa Liidu algatuste nagu näiteks alampalga, globaalse tulumaksumiini, kehtivusealase hoolsuskohustuse ja aruandlusdirektiivide ülevõtmisel. Ka statistikaaruandlus on ettevõtjale suur koormus, kuid alati pole selge, mis on andmete kasutamise väärtus ühiskonnale.

Eesti maksusüsteem on endiselt maailma parim

Riikide maksusüsteemi konkurentsivõime TOP10

I Eesti	V Luksemburg	IX Austraalia
II Läti	VI Leedu	X Norra
III Uus-Meremaa	VII Tšehhi	
IV Šveits	VIII Rootsi	

Allikas: Tax Foundation, 2021

Maailma majandusfoorumi konkurentsivõime koondetabelis on Eesti 31. kohal.

Konkurentsivõime kriteerium (Kategooria)	Positsioon 141 riigi hulgas
Riigivõladünaamika (Makromajanduslik stabiilsus)	1 ●
Palgakokkulepete paindlikkus (Tööturg)	1 ●
Krediidilõhe (Finantsstabiilsus)	1 ●
Elektri kättesaadavus (Infrastruktuur)	2 ●
Pankade reguleeritud kapitali määr (Finantsstabiilsus)	2 ●
Tollitariifide komplekssus (Turuefektiivsus)	113 ●
Kvalifitseeritud tööjõu leidmise keerukus (Oskused)	122 ●
Välistööjõu värbamise keerukus (Tööturg)	132 ●
Tööjõumaksude tase (Tööturg)	136 ●
Tööjõu mitmekesisus (Innovatsioonivõimekus)	136 ●

Allikas: Maailma majandusfoorum, 2019

II

Heaolu kasvu toob majanduse tootlikkuse ja lisandväärtuse kasvatamine

Eesti heaolu jätkuvaks kasvuks
vajame rohkem uuenduslikke
ettevõtteid. Selleks peab riik
innovatsiooni strateegiliselt
juhtima.

INNOVATSIOON KUI PARIM INVESTEERING TOOTLIKKUSE KASVUKS

Eesti inimeste ja riigi heaolu kasvab, kui kasvavad palgad ja riigile laekub maksutulu, sest enam kui 80% maksulaekumistest on seotud palkadega. Palku saavad tõsta aga vaid ettevõtted, mis investeringute ja innovatsiooni abil tootlikkust kasvatavad. Kuigi Eesti ettevõtete innovaatus on suur, tegeleb vaid kümnendik ettevõtetest süsteemselt eristuva toote või teenuse arendamisega. See näitab ühiskonnas laiemat vajadust teadvustada innovatsiooni kriitilist rolli ettevõtluses ja selle mõju Eesti heaolule laiemalt.

Eesti majandusele
on esmatähtsad suure
lisandväärtusega
ettevõtted.

IVO
SUURSOO

Columbus Eesti AS,
Eesti tööandjate keskliidu
innovatsiooni käivituskaja juht

Senised Eestisse välisinvesteeringuid meelitanud ja kiiresti elujärke kasvatada võimaldanud konkurentsivõimelised – näiteks väikesed tööjõukulud ja soodne ligipääs loodusvaradele – on ammendumas. Eesti majandusele on esmatähtis suure lisandväärtusega ettevõtete investeringute mahu kasvatamine ja konkurentsivõime parandamine.

Visioonis „Eesti 2035“ on seatud majanduse tootlikkuse eesmärgiks 110% Euroopa Liidu keskmisest. Selle ambitsioonika eesmärgini jõudmiseks praeguselt 80% tasemelt vajame senisest kaks korda kiiremat tootlikkuse hüpet, mille saavutamiseks tuleks võtta eesmärgiks jõuda kõige mõjusamaks innovatsioonikoostöö keskkonnaks Euroopas, kus kiiresti kasvab suurema lisandväärtusega ettevõtete arv ja nende ettevõtete arendus- uurimistegevuse mahukus.

Innovatsiooni ökosüsteemi riiklik juhtimine

Euroopa mõjusaima innovatsiooniriigiks jõudmiseks vajame innovatsiooni ökosüsteemi riigipoolset süsteemset ja strateegilist juhtimist, kus osapooled on inspireeritud samast visioonist (ühine narratiiv), mõistavad üksteise keelt (kokkulepitud definitsioonid), joonduvad üheselt mõistetavate visioonieesmärkide taha (mõistetava sisuga võtmetulemused) ning tegevusi tehakse teadliku sihtgrupi valikuga, lähtudes ühtselt kokku lepitud ettevõtete innovatsioonivõimekuse arenguraamistikust (innovatsioonitrepp).

Käivitada tuleb riiklik innovatsiooni nügimispoliitika

Riiklik uuendusmahukust suurendav nügimispoliitika koosneks kolmest elemendist: finantsstiimulist teadus-arenduskulutustelt, mis toob ettevõtjate tähelepanu uuenduslikkusele, selle eelduseks olevate andmete esitamisest kohustusliku aastaaruande lisana ning kogutud andmete tagasisidestamist läbi ettevõtjaportaali, kus selguks ettevõtte uuendusmahukuse positsioon konkurentsituruga võrreldes.

Kaotada on vaja takistused ettevõtete uuenduslikkuse arenguteel

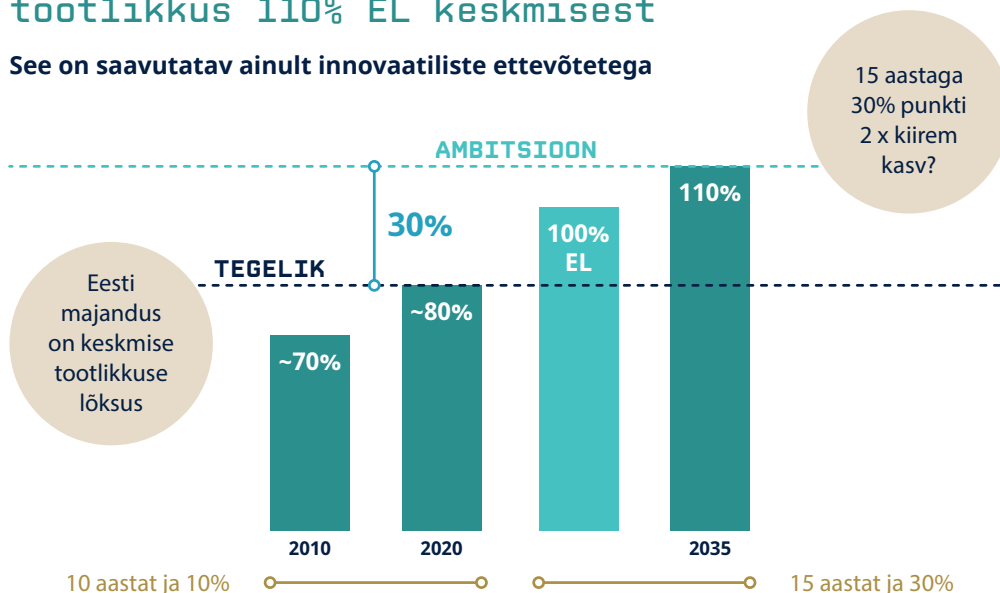
Neist olulisim on rakendusuuringute tulevikuvisioni loomine ja elluviimine. See kaotab tugevate ideede elluviimise piirangus esmase kaasrahastuse leidmise tõrke.

Riik peab näitama eeskuju ja viima olulisemad riigiettevõtted 2% klubi liikmeks

Riik peab pidama lubadust, et igal aastal panustatakse teadus- ja arendustegevusse vähemalt 1% SKP-st. Riik saab olla hea peremehena eeskujuks ka mujal, seades pika arenguperspektiiviga riigi osalusega ettevõtetele innovatsioonieesmärgi ehk teha uurimis- ja arendustegevuse investeeringuid 2% käibest või rahalises väärtuses enam kui 1 miljon eurot.

Eesti 2035 ambitsioon: tootlikkus 110% EL keskmisest

See on saavutatav ainult innovaatiliste ettevõtetega

III

Hästi elame vaid tarkade ja tervete töötajatega

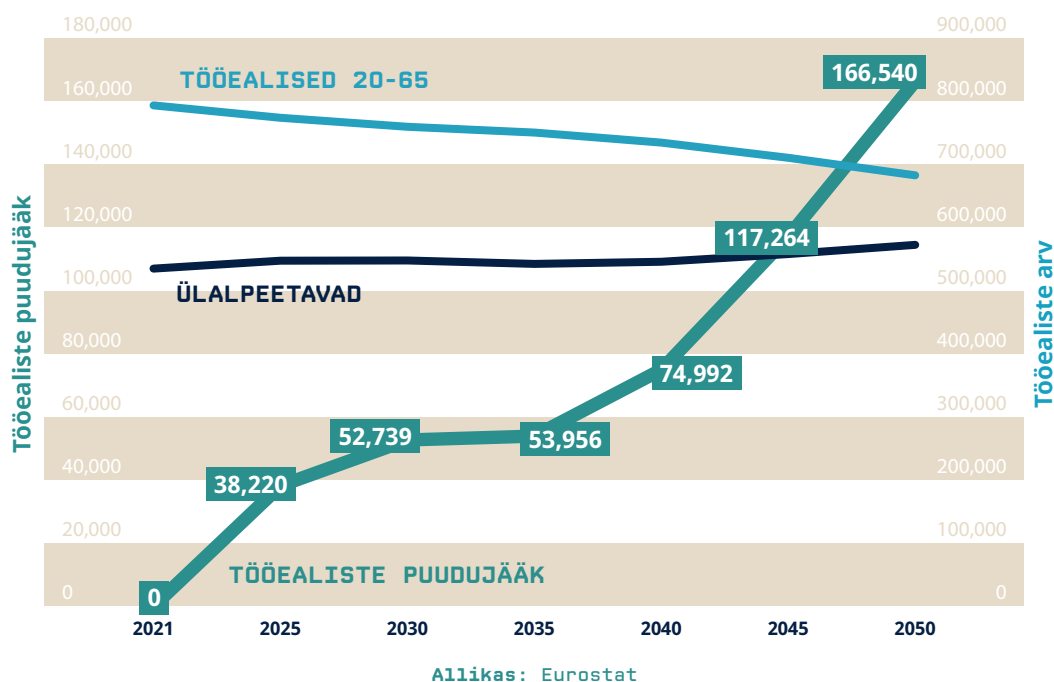
Vananeva elanikkonnaga riigis
on inimeste vaimse ja füüsilise
tervise hoidmine tähtsam kui
kunagi varem.

Eesti tööturгу iseloomustab juba aastaid kvalifitseeritud tööjõu puudus. Järgmiste kümnendite jooksul jääb igal aastal puudu tuhandeid maksu- maksjatest töötajaid ja ülalpeetavate arv kasvab. Koos sellega kasvab surve maksu- ja ülalpidamiskoormusele, vananeva elanikkonnaga lisaks kulutus- pensionitele ja tervishoiuteenustele. Karmid demograafilised trendid koos tööturu vajadustega kinnistavad teadmist, et hästi elame vaid tarkade ja tervete inimestega. Iga kätepaar muutub üha väärtuslikumaks.

Tehnoloogia areng ja pikem eluiga võimaldab vanemaealistel kauem töö- turul püsida, kuid ka sellest ei piisa. Kohalike elanike aktiivsuse ja tootlik- kuse suurendamise kõrval on kõigis arenenud riikides ühe lahendusena kaasatud välistööjõudu. Sisserändekvoodi ja palgakriteeriumi tõttu on Eesti aga välismaalaste kaasamise võimaluste poolest arenenud maail- mas viimaste hulgas. Samuti on arenguruumi kohaliku elanikkonna hõive suurendamiseks, aga ka see eeldab seadusandjalt suuremat paindlikkust.

Töötajaid jääb järjest vähemaks

Tööealiste elanike puudujääk 2021 ülalpeetavuse määra säilitamiseks on ca 6000 in aastas

PAINDLIK TÖÖTURG

Tööturg on pidevas muutumises ja seetõttu peab see arvestama uusi töövorme, töötajate ja tööandjate vajadusi ning ootuseid. Traditsioonilised töö tegemise viisid küll jäävad, kuid lisandub paindlikkus nii tööajas kui ka -kohas. Seetõttu tuleb jätkata tööõiguse regulatsioonide paindlikumaks muutmisega, kuid samas seda mitte üle reguleerida, et oleks võimalik tööelu muutustega kaasas käia.

Iga kätepaar muutub
üha väärtuslikumaks.

RAUL
PUUSEPP

Eesti kaupmeeste liit,
Eesti tööandjate keskliidu
tööturu töörühma juht

Välistööjõu värbamine vajab restarti

Suureneva tööjõupuuduse tõttu tuleks välistööjõupoliitika tervikuna ümber hinnata. Mitmes sektoris on vaja oskustöölisi, keda ei ole võimalik või mõistlik Eestis kiiresti koolitada. Lahenduseks oleks kontrollitud ränne ehk välistööjõu värbamine, mis ühtlasi tagaks, et tööjõumaksud laekuvad Eestisse.

Sisserände piirarv tuleks kaotada ja välistööjõu kasutamist kontrollida teiste meetmetega nagu näiteks palga alammäär ja sektorite erisused. Välismaalasest töötajate palgakriteeriumiks tuleks kehtestada 1,5-kordne Ees-

tis kehtestatud töötasu alammäär. Samuti leevendada lühiajaliselt keelenõudeid, et aidata välistöötajatel ühiskonda ja tööturule sulanduda. Tööandja võtaks osa vastutusest endale, et töötaja saaks vajaliku keelekoolituse ning kliendid eestikeelse teeninduse.

Kaugtöö on muutunud normiks, kuid vastutuse jagamine vajab täpsemat reguleerimist

Kriisi ajal harjusid paljud tööd tegema tööandja asukohast väljaspool ning paljud töötajad eelistavad teha tööd vabalt valitud kohast ja vabalt valitud ajal ehk otsustada ise oma puhke- ja tööaja tasakaalu. Samas on säilinud tööandja vastutus töökoha ohutuse ja tööaja normide järgimise eest. Kuna paljude töötajate soov on jätkata vabalt valitud kohas töötamist, siis tuleks neil ka võtta suurem vastutus oma tervise ja tööohutuse eest.

Töölepinguseadus vajab värskendust, sest ei vasta enam tööturu olukorrale

Just nooremate ja olulisi perekondlikke kohustusi täitvate töötajate soov on teha lühikesi tööotsi ja mitte siduda ennast pikalt ühe tööandjaga või on tööandjatel pakkuda tööd lühiajaliselt. Praegu saab seda piiratud ulatuses võimaldada tähtajalise töölepingu sõlmimisega, kuid töölepingu seadus pole piisavalt paindlik lühiajalise töö tegemiseks. Erinevad võlaõiguslikud lepingud jätavad aga töötajad ilma sotsiaalse kaitseta.

Tööleping peab võimaldama töökoormuse paindlikumat kokkuleppimist

Võimaldada kokkuleppel töötajaga määratleda töökoormus töölepingus ajavahemikena, näiteks muutuvtundidena. Tööajapaindlikkus on eriti aktuaalne just vähem hõivatud inimeste puhul, kellel on täistööajaga töötamisel takistused nagu lähedaste hooldus, õpingud, teine töökoht või tervislikud põhjused.

Valveaja muudatused vähendaks tööjõu vajadust

Valveaeg ei tähenda töökohal valves viibimist ning töö tegemist. Paljudel juhtudel ei ole töötajatel vaja töökohale minna, vaid valveaeg veedetakse kodus, tegeledes oma igapäevatoimingutega ning mitmes valdkonnas saab tööd teha ka lihtsalt ja kiirelt IT-vahenditega.

Kvaliteetne haridus

Ainuüksi inseneride töökohtadest jääb Eesti ettevõtetele järgmisel kümnendil täitmata 2/3. Inseneride puudus takistab juba praegu majanduse arengut.

Motiveerida tuleb töötamist, mitte toetustest elamist

Töövõimereform tuleks lõpuni viia. Töövõimekaoga inimestele mõeldud hindamissüsteem ja teenused on paigas, kuid ennetus on puudulik. Samuti tuleks hinnata kriitiliselt kehtivaid toetuste süsteeme, sest koos eksisteerivad nii küsitavad töövõimetused kui ka taastumatu töövõimetuse regulaarne tõestamine. Kindlasti ei tohiks toetustest elamine olla normaalsus.

Tööjõupuudust ettevõtluses saab leevendada avaliku sektori reformiga

Suurendada tuleks omavalitsuste omavahelist koostööd ja sellest lähtuvat efektiivsust. Keskvalitsuse ametnike arvu saab vähendada innovatsiooni ja targemate tehniliste lahenduste kasutamise abil. Avaliku sektori kestlik kahanemine vabastab ühtlasi tööjõudu erasektorile, mille maksutulust riigi kulutusi rahastatakse.

KVALITEETNE HARIDUS

Hariduse süvenev alarahastus läheb vastuollu Eesti ühiskonna sooviga olla tark ja haritud rahvas. Avatud majandusega riigis on maailmatasemel haridus lisaks kultuurile ka ettevõtluse edu ja sellest tuleneva heaolu kasvu võtmeküsimus. Rahapuudus on aga ainult üks takk hariduse kvaliteedi tagamises. Lisaks tuleb ära teha vajalikud reformid näiteks koolivõrgu ja õppekavade korrastamiseks, mis omakorda annavad sisemist lisaressurssi.

Kuigi haridus ja tööjõuturg peaksid astuma ühte sammu, siis lähimal kümnendil ei suuda kutse- ega kõrghariduse saanud noored vajamineva tööjõu vajadust katta. Ainuüksi inseneride töökohtadest jääb Eesti ettevõtetele järgmisel kümnendil täitmata 2/3. Inseneride puudus takistab juba praegu majanduse arengut.

Hoolimata viimastel aastatel kasvanud haridusvaldkonna õppekavadele vastuvõtust on õpetajaid endiselt puudu, eriti halb on seis matemaatika- ja loodusteaduste õpetajatega. Eesti Haridustöötajate Liidu andmetel on alanud 2022./2023. õppeaastal Eesti koolides puudu umbes tuhat õige

Haridus ja tööturg
peaksid astuma ühte
sammu.

HANDO
SUTTER

Eesti Energia AS,
Eesti tööandjate keskliidu
hariduse töörühma juht

kvalifikatsiooniga õpetajat. Õpetajate keskmine iga on kõrge ja see trend üha halveneb.

Süvenev tööjõupuudus toob omakorda kaasa tööelu pikenemise ning vajaduse töö- ja eraelu kõrvalt uusi oskuseid arendada. Seetõttu peab paindlikumaks muutuma ka haridussüsteem, mis enese täiendamist võimaldab ja soosib. Maksumaksja kulul hobihariduse omandamine peab aga lõppema nii Töötukassa vahendatud koolitustel kui ka mujal hariduses.

Õpetajaameti kompetents ja koormus eeldab oluliselt suuremat töötasu

Kvaliteetne ja konkurentsivõimeline haridus algab õpetajast ning tema väärtustamisest ja motiveerimisest. Selle olulisim osa on palk. Õpetajate palk peab üld- ja kutsehariduses kasvama 2023. aastaks 1,2-kordseks ja 2026. aastaks vähemalt 1,5-kordseks Eesti keskmisest palgast. Kõige teravam puudusega reaalinete õpetajate palk peaks 2026. aastaks tõusma

kahekordseks keskmisest palgast. Lisaks peab kutseõpetajate palgamäär võimaldama valdkondlike spetsialistide kaasamist õpetajateks.

Alustavad õpetajad vajavad tuge

Eesti haridussüsteem peab tagama toe alustavale õpetajale ning professionaalse arengu toetamise edasise karjääri vältel. See aitab õpetajaametis püsida, sest praegu lahkuvad pooled õpetajaks õppinud töölt.

Koolivõrk vajab süsteemset ümberkorraldust

Gümnaasiumiastme koolivõrk vajab demograafiliste muutuste tõttu ja kvaliteetse hariduse pakkumiseks ümberkorraldusi. Keskhariduse korraldust peaks koordineerima riik, sest kohalikud omavalitsused ei suuda neile kuuluvates koolides väheste õppijatega gümnaasiumiastmeid sulgeda. Optimaalne koolivõrk annab ka sisemise rahalise võidu näiteks õpetajate palga tõstmiseks.

Rohkem reaallaineid ja tehnoloogiaõpet koolides

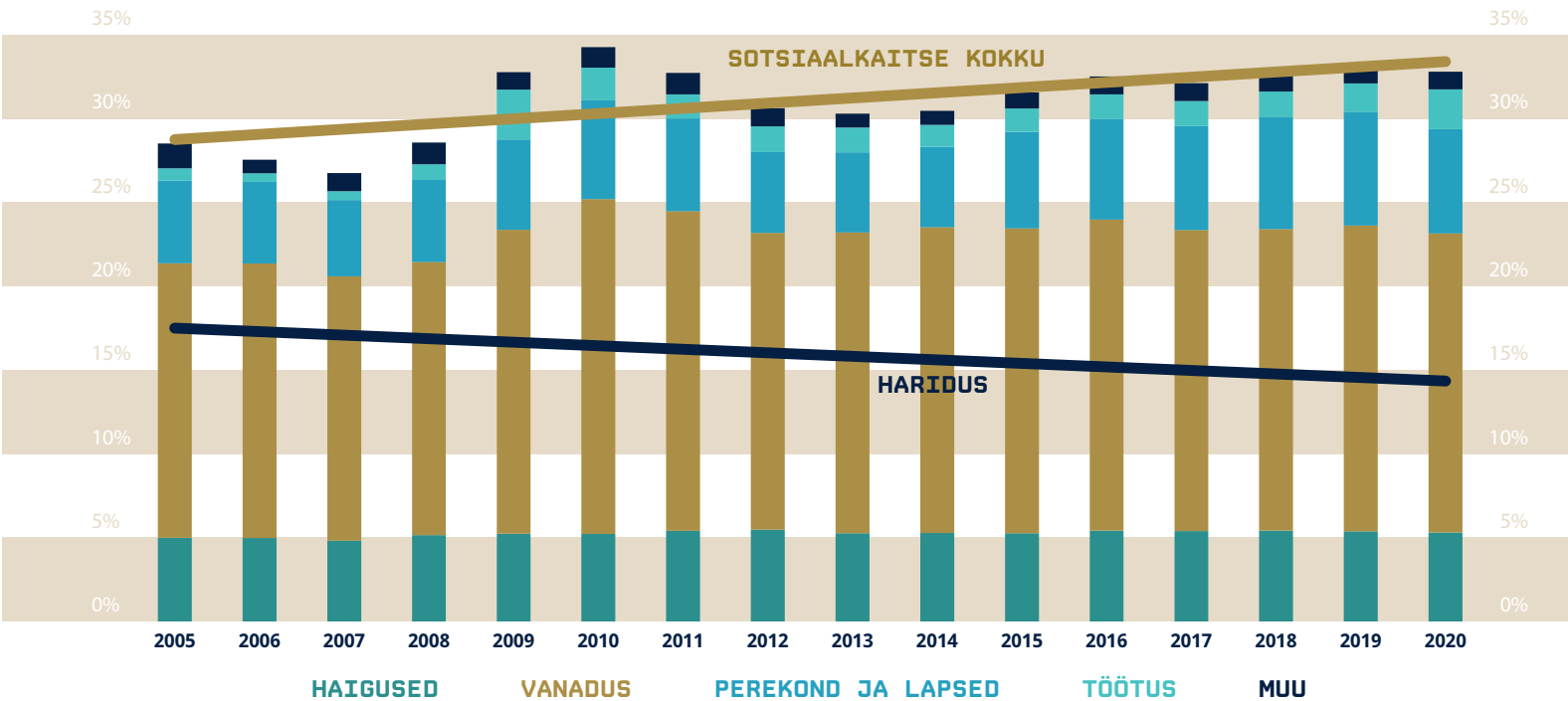
Tuleb lõpetada matemaatika õppekava jaotamine kitsaks ja laiaks, sest riigieksamite tulemused näitavad, et gümnaasistide baasteadmised halvenevad. Kitsa matemaatika valinud noored kitsendavad oma valikuid nii haridustee jätkamisel kui ka tööturul. Kuna tehnoloogia roll elus suureneb, kasvab ka vajadus seda mõista ja tööturul osalemiseks kasutada. Toetame tehnoloogiaõppe, mille sisse kuuluvad ka inseneeria ja robotika, kohustuslikuks muutmist ja laialdasemat ettevõtlusõpet koolides.

Kutseharidus tuleb muuta populaarsemaks

Kutseoskuste omandamine on oluline ja seetõttu peab kutseharidus olema atraktiivne valik noortele ning vastama tööandjate vajadustele. Selleks peaks kutsehariduse rahastamine olema tulemuspõhine ja arvestama senisest enam erialade maksumust ning õppetöö tulemust ehk kooli lõpetamist ja õpitud erialale tööle või edasi õppima suundumist.

Hariduse asemel on valitsused rohkem panustanud toetustele

Riigieelarvekulud valitsemisfunktsiooniti (%)

Õppetoetuse süsteem peab toetama neid, kel ei ole muidu võimalik kutseharidust omandada.

Kutseharidus ja vajalikud erialad vajavad populariseerimist eelkõige noorte kutseõppijate lisandumiseks põhikooli- ja keskkoolilõpetajate hulgast. Samuti tuleb kutsekeskhariduse lõpetajatele tagada gümnaasiumilõpetajatega võrdsed võimalused õpingute jätkamiseks kõrgkoolis.

Kutsehariduse õppekavad ja koolivõrk peavad vastama tööturu vajadustele

Toetada kutseõppeasutuste, rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide ühiste õppekavade arendamist, mida seadus praegu takistab. Koolituskohtade tellimisel tuleks lähtuda Kutsekoja (OSKA) tööturu vajaduse analüüsist ja muuta õppekavade uuendamine paindlikuks, pakkudes näiteks mikrokvalifikatsioone. See annaks võimaluse täiendada töötajate kutseoskuseid täiendkoolituse vormis ega sunniks kogu õppekava läbima,

kui selleks pole vajadust või võimalust. Samuti vajab korrastamist kutsekoolide võrk, sh koolide spetsialiseerumine. Toetame kutsehariduse tippkeskuste kava elluviimist.

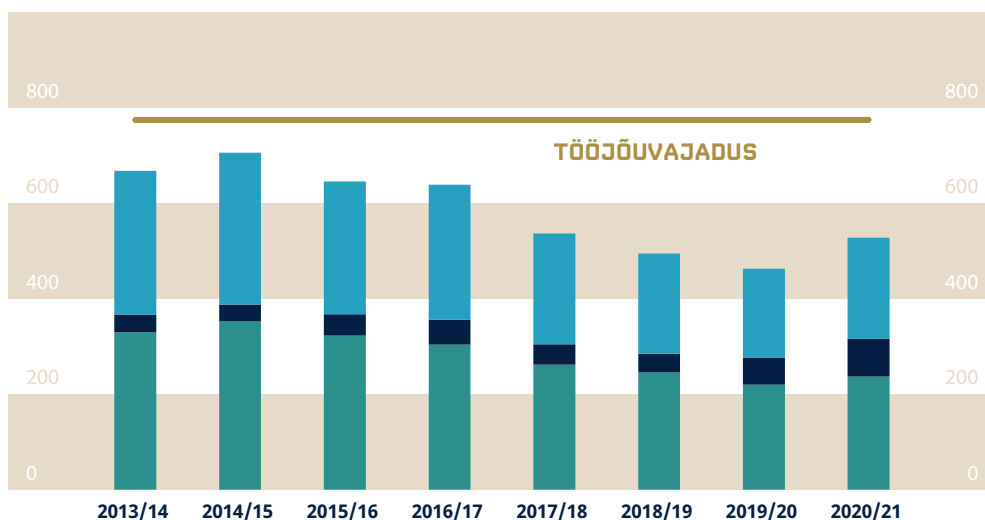
Eestis pakutav kõrgharidus peab olema konkurentsivõimeline

Eestile vajalike kõrgharitud spetsialistide koolitamisel täidavad olulist rolli nii avalik-õiguslikud kui ka erakõrgkoolid. Riik peab kõrghariduse rahastamisel oma kohustusi täitma ega ole õige piirata kõrgkoolide võimalust kaasata eraraha ning samas jätta riigipoolsed kohustused täitmata. Kõrghariduse jätkusuutlikku rahastamist aitab tagada pikaajaline vaade ja konkreetse eesmärgi seadmine (analoogselt kaitsekulude osakaal SKPst).

Lisaks riiklikule rahastamisele toetame osalise tasulise õppe sisseviimist, mis aitab leevendada haridussektori rahapuudust ja suurendab õpilaste pühendumist õpingutele. Samal ajal vajab värskendamist õppelaenude süsteem.

Inseneridest on aastaid karjув puudus

Töötleva tööstuse tööjõuvajadus tehnikaala ning tootmise ja töötlemise õppesuuna lõpetajate järgi ning propotsionaalne osa lõpetajatest kõrghariduse esimesel astmel ja integreeritud õppes

Koolilõpetajad:

■ NOORED ■ TÄISKASVANUD ■ LÕPETAJAD TEISTELE TEGEVUSALADELE

Allikas: OSKA valdkonnauuringud, EHIS, Rain Leoma arvutused

Inseneride arv peab kasvama, et vastata tööturu vajadustele

Kutsekoja andmetel koolitatakse järgmise 10 aastaga Eesti kõrgkoolides liiga vähe insenere. Puudu jääb 2/3 töötleva tööstuse, ehituse ja energeetikavaldkonna juhtidest ning spetsialistidest. Ka kiirelt areneva IT-sektori spetsialistide defitsiit üha süveneb. Inseneride järelkasvu saab kasvatada näiteks riikliku programmiga, mis suurendaks huvi ja vastuvõttu tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna õppekavadele ning tugevdaks õppekavasid hästi koolitatud õppejõudude ja heade praktikakohtade abil.

Kõrgharidus peab olema rahvusvaheline

Eesti väiksuse tõttu ei saa erialaõppega asjatundmust kõikidel aladel tagada. Seetõttu tuleb toetada vajalike spetsialistide koolitamist välisülikoolides ja kaasata välismaa ülikoolide teadureid ning tehnoloogiaeksperte nii Eesti ülikoolides kui ka erinevates ettevõtjatele suunatavates innovatsiooni rahastusprogrammides. Teadmused aitab ülikoolidest ettevõtetesse viia ka tööstusdoktorantuur.

Haridussektor peab muutuma paindlikumaks

Paljud ei saa tasemeõppes osaleda, sest koolid ei paku piisavalt kursuseid üle veebi või kaugõpet. Iseseisev õpe võimaldaks õppejõudude panust paremini ära kasutada ning väiksema arvu õppejõududega hakka saada. Soovitame kõrgharidusstandardi ja koolide teenused üle vaadata, et neid paindlikumaks muuta.

HOITUD TERVIS

Terve inimene on terve majanduse ja ühiskonna alus

Juba varasemates manifestides esile toodud töötaja heaolu hoidmine ja suurendamine on paremate töösuhete, innovatsiooni ja töö efektiivsuse tõusu alus, seda eriti uudses kaug- ning hübriidtöö keskkonnas. Paindlik töötamine eeldab nii head taristut kui ka tervishoiuteenuste kättesaadavust.

Lisaks füüsilisele tervisele vajab järjest enam tähelepanu, oskuseid ja teenuseid ka vaimne tervis, mille hädaolukorra kõigis vanuserühmades on viimaste aastate kriisid paljastanud. Vaimse tervisega seotud riskid võivad viia suuremate terviseprobleemide, töölt eemale jäämise, töö ja elukvaliteedi langemiseni.

Sarnaselt haridusega vajab tervishoid lisaraha, kuid sellest üksi jääb väheks, kui vajalikud reformid jäävad tegemata ning tehnoloogia ja kogutavate andmete võimalused kasutamata. Eestis on palju digitaalseid terviseandmeid, kuid neid kasutatakse vähe uute teenuste arendamiseks ja süsteemi muutmiseks. Samuti annab säästu sotsiaal- ning tööturuteenuste ühendamine terviseteenustega.

A portrait of Kadri Mägi-Lehtsi, a woman with short dark hair, wearing a dark blue top and large white earrings. She is smiling slightly and looking towards the camera.

Tervishoid vajab
hädasti lisaraha,
kuid sellest jääb
üksi väheks.

KADRI
MÄGI-LEHTSI

Roche Eesti AS,
Eesti tööandjate keskliidu
tervise töörühma juht

Kaasata tervishoidu rohkem eraraha

Vabatahtlik erameditsiini ja -kindlustuste suuremas mahus kaasamine aitab ennetada haigestumist, lühendada ravijärjekordi ja krooniliste haiguste süvenemist, see omakorda säästab raviraha.

Muuta praegune süsteem tõhusamaks

Siemist ressursi leiab kõikjalt. Lisaks dubleerimise vältimisele saab näiteks parandada esmatasandi arstiabi kättesaadavust, haiglavõrgu optimeerimist kaugvisiitide ja muude digilahenduste laialdasema kasutuselevõtuga, EMO külastuste ja haiglate infosüsteemide killustatuse vähendamiseks. Efekti annab ka kiirendatud üleminek kodulähedasele ja inimkesksele tervishoiuteenusele, mis arvestab inimest kui tervikut ja tema vastutust oma tervise hoidmisel ning tagamisel. Samuti aitab terviseandmete suurem kasutus ennetada, haigusjuhte prognoosida ja haiglavõrku optimeerida.

Vabastada tööandja poolt tervisesse panustamiseks tehtud kulud maksudest

Soovitame tööandjate poolt töötajatele pakutavad ennetusele ja tervise hoidmisele suunatud kulutused vabastada tööjõumaksudest. See puudutab lisaks tervisekontrollile ka tervishoiuteenuseid, ravimeid ja meditsiiniseadmeid.

Maksuvabastus suurendab tööandjate valmisolekut tervishoidu panustada ja nii väheneb haigestumine, kiireneb tööle naasmine ning väheneb ajutise töövõimetuse kompenseerimise vajadus. Kuritarvituste vältimiseks saab maksuvabastust piirata tervishoiuteenuste loetelus olevate teenustega ning ravimite ja meditsiiniseadmete registris olevate nimetustega.

Suurendada tervisteenuste pakkujate vahelist konkurentsi

Võimaldada tuleks patsientide vaba liikumist Eesti-siseselt ehk patsiendi raviraha liigub koos temaga ja ta saab valida, kas kasutab tervishoiuteenust era- või riiklikus asutuses.

Mõistlik raviteekond peab olema lihtne ja inimesekeskne

Inimene peaks saama teenuseid vastavalt vajadusele ega peaks abi saamiseks erinevate tervishoiutasandite ja -süsteemide vahel navigeerima. Patsiendi kaasamine raviprotsessi ja oma tervise tulemi mõõtmisse võimaldab ravimeeskonnal reaajas patsiendi käekäiku jälgida ning jooksvalt ravisoovitusi anda. See parandab ravitulemust ning võimaldab kokku hoida tervishoiuraha, sest tehakse vähem EMO-visiite ja on vähem erakorralisi hospitaliseerimisi. Lisaks võimaldavad kogutavad andmed paremaid tervishoiusüsteemi juhtimisotsuseid teha.

Kasutada tuleb teiste riikide kogemusi ravimitega

Euroopas müügiloo saanud ravimite kättesaadavuse tase viia Eestiga majanduselt sarnaste riikide tasemele. Suurema tootjavastutuse korral katab tootja ravimiväheldasel toime osa kulust. Ravimite ja meditsiiniseadmete rahastamisel on oluline lisaks konkreetse patsiendi vajaduste arvestamisele leida moodused ka ühiskonnale kaasnevate kulude vältimiseks või nende vähendamiseks. Soovitame haiglas kasutatavatele ravimitele ja meditsiiniseadmetele rakendada piirhindasid sarnaselt jaeravimitega, mis suurendaks paindlikkust, parandaks ravivõimalusi ega tooks täiendavaid kulusid ravikindlustusele.

Personalipuudust aitab vähendada tööülesannete muutmine tervishoiu valdkonnas

Kroonapandeemia tõi välja kitsaskohad tervishoiu tööjõus. Seda saaks leevendada erineva tervishoiu baasharidusega töötajate ülesandeid ümber jagades ehk hinnates, milliseid ülesandeid saab anda arstilt edasi õele, õelt apteekrile jne.

Töotervishoid tuleb siduda esmataseme arstiabiga

Töotervishoid tuleks siduda esmatasandi arstiabiga, sest lisaks töökeskkonnast tulenevatele riskidele ilmnevad tervisekontrollis ka muud terviseriskid, mis vajavad esmatasandi või eriarstide sekkumist. Teisalt on töotervishoiuarstidest suur puudus ja kutsehaigustega tegelemiseks aega napib.

E-tervise tiigrihüppe läbiviimine

Avaliku teabe seadus ei võimalda masin-masina-vahelist suhtlust ja see pidurdab uute tervishoiuteenuste arendamist ning süsteemi efektiivsemaks muutmist. Lisaks tuleb ühtlustada andmekaitsemeetmete rakendamise põhimõtteid, sest sageli tõlgendavad andmekogude omanikud ja töötajad andmekaitse üldmääruse (GDPR) nõudeid erinevalt. See raskendab andmeanalüüside läbiviimist.

Digiteenused tuleb muuta tervishoiuteenuste tavapäraseks osaks

Tuleks võimaldada ka erasektori väljatöötatud tõenduspõhistel digilahendustel saada tervisekassa rahastus ehk digiteenust võiks saada kirjutada välja sarnaselt sellega, kuidas kirjutatakse välja näiteks ravimeid või meditsiiniseadmeid. Tervishoiutöötajate ja patsientide digikirjaoskuse parandamine aitab digilahendusi praktikas laiemalt kasutama panna ja nendega kaasnevaid eeliseid (näiteks visiitide vähenemine ja parem tervisetulem) maksimaalselt ära kasutada.

Terviseandmete laiem kasutus toetaks teadus- ja arendustegevust

Privaatsusnõuete järgimise ja kaitsle vastavate andmete kasutamisega saab uusi teenuseid välja töötada. See eeldab riigi terviseinfosüsteemi uuendamist ja klassifitseeritud andmete olemasolu, millele oleks juurdepääs ka teadus- ja arendustegevuseks. See võimaldab nii rahvusvahelist teadustööd kui ka annab riigisiselt korrektse epidemioloogilise info. Lisaks saab andmete alusel analüüsida ka elanikkonna terviseprobleeme näiteks elukutsest või töökohast lähtuvalt ning selle alusel välja töötada ennetuste tegevuskava.

Terviseinfo peab olema lihtsalt kättesaadav

Tervishoiu infosüsteemid on killustatud ega võimalda kiirelt ning lihtsalt vajalikke andmeid inimese tervise ja tehtud analüüside kohta leida. See põhjustab dubleerimist ning tarbetuid visiite. Terviseinfo peab olema kättesaadav ja lihtsalt arusaadav erinevatele tervishoiuteenuste osutajatele, olgu selleks apteeker, töötervishoiu-, pere- või eriarst.

Oleme tervise hoidmises tublisti Euroopale järgi võtnud, kuid arenguruumi on

Tervena elatud aastad

Riik	Keskmine	Mehed	Naised
Rootsi	72,7	72,8	72,7
Malta	70,5	70,2	70,7
Norra	68,6	70,5	66,7
Itaalia	68	67,2	68,7
Hispaania	66,3	66,3	66,3
Iirimaa	66,2	65,3	67,1
Kreeka	65,9	65	66,8
Saksamaa	65,7	64,7	66,8
Bulgaaria	65,6	63,6	67,8
Sloveenia	65,1	63,9	66,3
Prantsusmaa	64,6	63,9	65,3
Euroopa Liidu keskmine	64	63,5	64,5
Belgia	63,8	63,6	64
Luksemburg	63,3	64	62,4
Küpros	62,9	62,5	63,1

Riik	Keskmine	Mehed	Naised
Ungari	62,5	61,6	63,5
Poola	62,3	60,3	64,3
Tšehhi	61,6	60,9	62,5
Šveits	61,5	62,2	60,7
Holland	61,1	62,4	59,6
Rumeenia	59,9	59,3	60,5
Portugal	59,7	60,8	58,7
Austria	58,7	58,2	59,3
Horvaatia	58,5	57,5	59,6
Taani	58	58,1	57,7
Eesti	57,6	55,5	59,6
Soome	56,9	57,7	55,9
Leedu	56,8	55,1	58,7
Slovakkia	56,7	56,3	57,1
Läti	53,4	52,6	54,3

Allikas: Eurostat, 2020

Haritus tähendab lisaeluaastaid

Oodatav eluiga haridustaseme järgi (aastates)

Allikas: Statistikaamet

IV

Targalt juhitud **rohepööre**
avab majanduses uusi
võimalusi

Euroopa roheleppe eesmärk on vähendada inimtegevuse kahjulikku mõju looduseskeskkonnale, muutes kestlikud ärimudelid konkurentsieeliseks.

Tarbijad, töötajad, investorid ja avalikkus hindavad kestlikke varasid, tooteid ning teenuseid kõrgemalt kui kunagi varem ja avaldavad ettevõtjaile survet kestlikkuse poole liikumiseks. Seetõttu on ettevõtjad valmis vastutustundlike ärimudelitega edasi minema. Ressursitõhusus ja sotsiaalne vastutus vähendab ettevõtte kulusid ning riske.

Samas ei ole Euroopa Komisjoni pakutud rohepöörde tempo kõigile jõukohane. Tarneahelate ümberkujundamine, elamute renoveerimine ning analoogsete energiakandjate või küttesüsteemide kasutuselevõtt võtab palju aega ja raha. Paljud inimesed ei soovi ka mugavusest kestlikemaid lahendusi kasutusele võtta, jäätmeid sorteerida, korduvkasutatavaid pakendeid kasutada või tarbimist piirata.

Rohepööre peab
meie ettevõtete
konkurentsivõimet
tugevdama.

TAAVI
VESKIMÄGI

Eesti Kaitsetööstuse Liit,
Eesti tööandjate keskliidu keskkonna ja
vastutustundliku ettevõtluse töörühma juht

Rohepööre vajab terviklikku tegevuskava

Kestlik rohepööre on võimalik vaid ambitsioonika innovatsioonistrateegia ja uute ärimudelite juurutamise abil. Praeguste ärimudelite ümberkujundamiseks on oluline piisav ajaraam ja õiguskindlus. Rohepööret on seni kavandanud suuresti ametnikud. Poliitiline vastutus on hajunud

erinevate institutsioonide ja juhtimistasandite vahel. Seetõttu tajuvad tööandjad ja Euroopa elanikud Euroopa roheleppe jõustamist fragmentaalse, pealesurutu ja ülejõukäivana. Samas ei saa ettevõtjad üksi rohepööret ära teha. Rohepöörde riiklik tegevuskava ja juhtimine peab olema päriselt kaasav ning detailselt läbimõeldud. Seejuures ootavad ettevõtjad riigi esindajatelt Eesti huvide ja eripärade palju jõulisemat kaitsmist Euroopa Liidu läbirääkimistel.

Kestlik areng vajab uusi teadmisi ja tehnoloogiat

Osad rohepöörde plaanid on ühiskonnale jõukohased, kuid teiste eesmärkide täitmiseks pole teadmisi ega tehnoloogiat. Sel juhul tuleb alustada tehnoloogia arendamise planeerimisest, andes haridus- ja teadusasutustele ning ettevõtjatele selget perspektiivi kestlikesse tehnoloogiatesse ja innovatsiooni investeerimiseks, vajalike ekspertide koolitamiseks ning värbamiseks. Vaid nii tekib piisavalt uusi tehnoloogilisi lahendusi, mis rohepöörde konkurentsivõimeliseks ja saavutatavaks muudavad.

Konkurentsivõime kui rohepöörde võtmeküsimus

Euroopa roheleppe eesmärk on vähendada inimtegevuse kahjulikku mõju looduskoskkonnale, muutes kestlikud ärimudelid konkurentsieeliseks. Kolmandate riikidega konkureerimine muutub roheleppe rakendamisega esialgu hüppeliselt raskemaks. Seetõttu tuleks rohepöördeks tehtud otsused hinnata läbi küsimuse, kuidas see mõjutab Eesti ettevõtete konkurentsivõimet. Väljaspool Euroopat asuvate tarneahelate muutmiseks ja kodumaiste ettevõtjate konkurentsivõime säilitamiseks tuleb kestlikkust nõuda ka imporditavate toodete ja teenuste pakkujatelt.

Ringmajandust peavad arendama koos nii riik, ettevõtjad kui ka tarbijad

Võtame eesmärgiks, et jäätmekäitlejad oleksid tulevikus hoopis arvestatavad tööstustoorme tootjad. Selleks vajavad ettevõtjad riigilt selgeid plaane ja kaasfinantseerimist ning tarbijad teadlikumaid valikuid ja eelkõige jäätmete sorteerimist.

Biomajandus kui üks jätkusuutlikkuse nurgakive

Kohalike bioressursside senisest suurem väärimdamine ning sellealane innovatsioon peab olema kestlikkuse üks nurgakive nii riigi kui ka ettevõtjate jaoks. Peame tagama, et meie kohalikud taastuvad biovarad oleksid võimalikult tõhusalt kasutusele võetud, see võimaldaks vähendada fossiilsete maavarade kasutamist.

Vastutustunne riigi, ettevõtjate ja kodanike ees

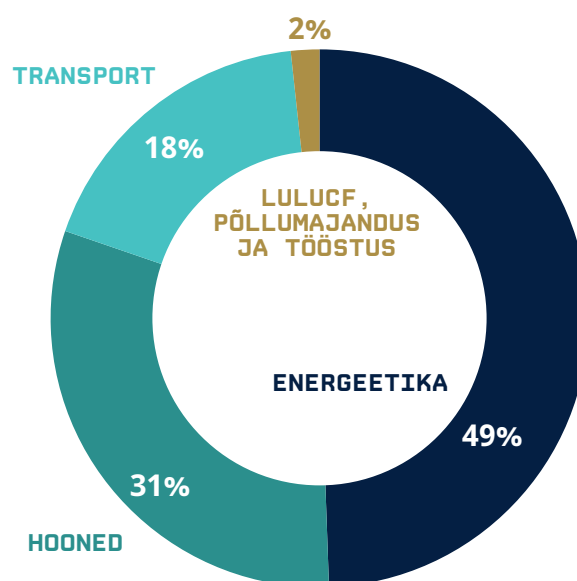
Tööandjad soovivad ühiskonnas keskkonnavalase, sotsiaalse ja vastutustundliku ettevõtluse (ESG) põhimõtetest lähtuda. Samas on Euroopa Liidu uute regulatsioonide ja aruandluse maht plahvatuslikult kasvamas.

Ettevõtetele välja töötatud kohustused on muutumas ebaproportsionaalselt koormavaks, see suurendab riski, et kohustusi täidetakse minimaalsel võimalikul määral ja sisulisteks tegevusteks ei jätku ressursi.

Soovitame riigil töötada välja ettepanekud ESG aruandluse, hoolsuskohustuse ja teiste nõuete ühtlustamiseks ning lihtsustamiseks. Samuti tuleks lükata tagasi kestlikkusealase hoolsuskohustuse direktiiv ning muud halduskoormust ebaproportsionaalselt suurendavad algatused. ■

Rohepööre nõuab ulatuslikke investeeringuid

Süsinikuneutraalsuse saavutamise eeldab aastani 2050 ca 20 mld euro väärtuses investeeringuid

Allikas:
Säästva Eesti Instituudi
ja Tööandjate Keskliidu
indikatiivsed arvutused,
2019 ja 2022

LISA:

tööandjate ettepanekud ettevõtjatele ja töötajatele

Viiimaste aastate kriisid on näidanud, et rasketes oludes tulevad toime pigem need ettevõtted, kus on paigas kindel strateegia, mida regulaarselt nüüdisajastatakse, ning kus on olemas ka plaan, mil moel seda strateegiat erinevates majandustsüklites ellu viiakse.

Järgnevalt mõned soovitusel tööandjate keskliidu liikmetelt ettevõtte konkurentsivõime ja toimepidevuse parandamiseks muutusterohkes majanduskeskkonnas:

1. Koostage selge **tegevuskava**, kuidas kiirelt kasvavate sisendhindade ja tööjõukulude keskkonnas kaitsta oma konkurentsivõimet ning suurendada lisandväärtust. Seejuures jätkake julgelt **digitaliseerimist**, robotiseerimist ja automatiseerimist.
2. **Investeeri** süsteemselt teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni, et püsida pikaajaliselt konkurentsivõimelisena. See tähendab ka vajalike ekspertide värbamist ja oma töötajate haridusse panustamist.
3. Valmistuge aegsasti **rohepöörde** ja vastutustundliku ettevõtluse regulatsioonide ning majanduslike mõjudega kohanemiseks. **Keskkonnateadlikkus, energiasääst ja ringmajanduse** põhimõtted on uus normaalsus.
4. Tehke rohkem **koostööd** teiste ettevõtete, ettevõtlusorganisatsioonide ja teadusasutustega. Eesti ettevõtted on globaalses konkurentsimepisikesed, mistõttu tuleb meie ees seisvate keeruliste katsumuste (rohepööre, innovatsioonipööre) ületamiseks oma ressursse ja teadmisi rohkem ühendada.
5. Panustage teadlikult oma organisatsiooni **juhtimiskompetentsi** tõstmisse. Vajaliku juhtimiskompetentsi puudumist peetakse uuringute järgi peamiseks Eesti ettevõtete kasvu takistavaks teguriks.

6. **Kohandage töökohti** noortele, eakatele ja vähenenud töövõimega inimestele. See on vajalik tööjõukriisi leevendamiseks ja aitab inimestel tunda end ühiskonnas väärtuslikuna.
7. Toetage mitte-eestlaste ja välistööjõu **lõimimist** Eesti ellu nii palju kui võimalik, sest see vähendab ühiskonnas hirme ja suurendab tööjõuturul pakkumist.
8. Pakkuge töötajatele **paindlikumaid töövõimalusi**. Töötajate ootused on aastatega oluliselt muutunud ja konkurentsipüsimine nõuab paindlikkust ka tööandjalt.
9. Panustage oma töötajate **vaimsesse ja füüsilisse tervisesse** sportimisvõimaluste, tervisekontrolli, tervist hoidvate töötingimuste ja võimaluse korral ravivõimaluste pakkumise kaudu. Töökeskkond peab olema turvaline ja tervist säästev.
10. Pakkuge oma ettevõtetes **töökohapõhist õpet** ja praktika läbimise võimalusi. See aitab leida tulevikuks parimaid töötajaid ja tugevdada sidet haridussüsteemiga. Hinnake kutsetunnistuste ja uute oskuste omandamist.

Olukorras, kus tööjõudu napib, on töötajatel suurepärane võimalus leida endale töökoht, kus nii organisatsioonikultuur, juhtimiskvaliteet kui ka töötasu vastavad ootustele. Samas baasoskuste ja -teadmistega nüüdisaegsel töökohal enam toime ei tule ning seetõttu on vaja anda oma panus enda arenguprogrammi elluviimisel.

Parimat eneseteostust võimaldava töökoha leidmiseks soovitavad tööandjad töötajatele:

- 1. Oskused ja teadmised vajavad pidevat nüüdisajastamist.** Osalege regulaarselt täiendus- ja ümberõppes, sest ainult see aitab teil püsida tööturul pikaajaliselt konkurentsivõimelisena. Inimeste aktiivne tööelu on pikenemas ja pensioniiga tõuseb. Edukas olemine eeldab karjääri jooksul lakkamatut enesetäiendamist ja uute oskuste omandamist.
- 2. Teie tervis on teie kalleim vara, hoolitsege selle eest.** Oma vaimse ja füüsilise tervise hoidmise, sealhulgas tööl ohutusnõuete täitmise eest vastutate ennekõike teie ise. Ärge häbenege vajadusel nõu või abi küsida.
- 3. Õppige tehnoloogiaga seotud erialasid.** Kõik ei pea olema insenerid või IT-eksperdid, kuid digiteadmised ja tehnoloogia kasutamise oskused on juba praegu möödapääsmatud.

Tööandjate manifesti on välja andnud
Eesti tööandjate keskliit 2022. aastal

Vastutav väljaandja Arto Aas

Keeletoimetaja Kairi Vihman

Veebidisain Taavi Saft

Paberversiooni disain Disainikorp

Illustratsioonid Karel Korp

Fotod Gunnar Laak

Trükk OÜ Kujundusvabrik

Elektroniliselt saadaval www.employers.ee

**Tule Eesti tööandjate keskliidu liikmeks ja löö parema ettevõtluskeskkonna
kujundamisel ning Eesti elu edendamisel aktiivselt kaasa.**

Võta ühendust liidu tegevjuhi Arto Aasaga arto.aas@employers.ee

